

Ekonomický styl myšlení II

9. přednáška

Téma: Stát a jeho hospodářská politika (fiskální).

Obsah přednášky

1. Hospodářská politika – důvody pro zásahy státu do ekonomiky
2. Fiskální politika

Zajištění literaturou:

Fuchs K. Ekonomie (skripta vložená v IS), 12. kapitola

1. Hospodářská politika

- Hospodářskou politiku můžeme definovat jako činnost (použití nástrojů) státu ovlivňující hospodářství za určitým cílem.
- Zásahy ze strany státu se v tržních ekonomikách začínají objevovat přibližně v 70. letech 19. století.
- Silný rozvoj (zejména makroekonomické HP) zaznamenáváme po 2. SV.
- K výraznému obratu (návratu k liberalismu) dochází od 70. let 20. století.

Příčiny státních zásahů

- Sociální: zmírňování sociálních tvrdostí plynoucích z tržního rozdělení
- Poznatek o prohlubování a zkracování cyklických výkyvů (jde o narůstající labilitu systému?)
- Mikroekonomické: související s projevy nedokonalé konkurence a dalších tržních selhání (alokační a výrobní neefektivnost trhů).

Cíle hospodářské politiky

- Po druhé světové válce dominují tradiční cíle hospodářské politiky (magický čtyřúhelník):
  - nízká a stabilní nezaměstnanost,
  - ekonomický růst,
  - cenová stabilita,
  - vnější rovnováha
- Od 70. let se hlavní cíle zúžily do dvou oblastí:
  - cenová stabilita - preferován
  - plná zaměstnanost (a ekonomický růst)

Mikro vs. makroekonomická HP

- Mikroekonomická – odstranění/řešení tržních selhání (směřování k alokační efektivnosti). Typy POHS, strukturální politika aj.
- Makroekonomická – omezení/eliminace cyklických výkyvů = stabilizační politika. Typy fiskální, monetární, důchodová a vnější hospodářská politika.

Liberalismus vs. intervencionismus

- Rozlišujeme dva přístupy k roli státu v ekonomice:

Liberalismus (stát vytváří základní pravidla pro fungování trhu, vymezení a vymáhání vlastnických práv a smluvních vztahů) – trhu je ponechán co největší prostor (vyzdvihování negativ státních zásahů).

Intervencionismus (tržní systém jako soustava vnitřně nestabilní – poruchy – nezaměstnanost). K překonávání poruch slouží HP.

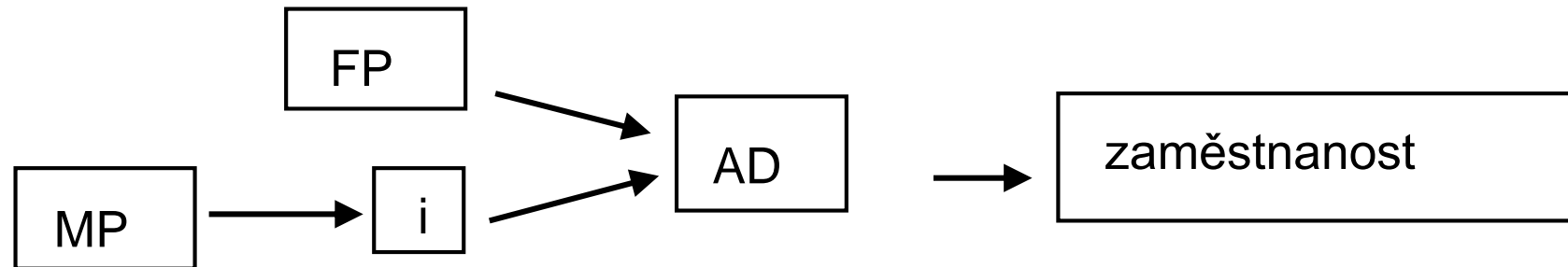
Oba přístupy se prolínají ekonomickým myšlením i hospodářsko-politickou realitou.

Typy a cíle HP

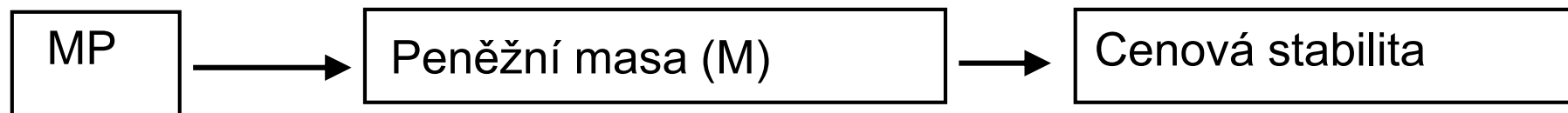
Keynesovský

neokeynesovský

Monetaristický

2. Fiskální politika

- Je určována a prováděna vládou s využitím státního rozpočtu jako hlavního nástroje, respektive jeho příjmů a výdajů.
- Státní rozpočet může být přebytkový, deficitní nebo vyrovnaný.
- V důsledku kumulace deficitů vzniká státní dluh.
- Deficit SR 2019: -28,5 mld.   Státní* dluh 2019: 1.740,3 mld.
- Deficit SR 2023: - 288,5 mld.   Státní* dluh 2023: 3.288,4 mld.

*Dluh sektoru vládních institucí (zdroj: Český statistický úřad, on-line)

Státní rozpočet

- Příjmy: zejména daňové (nepřímé, přímé daně)
                  povinné odvody (sociální pojištění)
                  nedaňové příjmy (z privatizace, půjčky, příjmy z pronájmu)

V roce 2019* 1.523,2 mld. Kč. V roce 2023 1.914,1 mld. Kč.

- Výdaje: transfery (domácnostem a firmám)
                  nákup statků a služeb (smíšené statky)
                  ostatní (placené úroky)

V roce 2019* 1.551,7 mld. Kč. V roce 2023 2.206,2 mld. Kč.

Pozn. *2019 poslední „předkrizový rok“ = před propuknutím pandemie Covid-19

Příjmy státního rozpočtu leden až prosinec (mld. Kč)	2022				2023				
	Schválený	po změnách	Skutečnost	Plnění (%)	Schválený	po změnách	Skutečnost	Plnění (%)	SK - RpZ
Příjmy celkem	1 678,3	1 686,0	1 624,4	96,3	1 928,0	1 956,1	1 914,1	97,9	-42,0
v tom:									
Daňové příjmy celkem	1 410,6	1 410,6	1 427,3	101,2	1 635,5	1 635,5	1 626,7	99,5	-8,8
Daňové příjmy (bez pojistného SZ)	775,2	775,2	789,7	101,9	947,2	947,2	937,4	99,0	-9,7
v tom:									
DPH	351,4	351,4	345,2	98,2	381,8	381,8	365,1	95,6	-16,7
Spotřební daně *) - z toho:	158,6	158,6	153,5	96,8	157,3	157,3	148,2	94,2	-9,1
- Spotřební daň z minerálních olejů	73,0	73,0	71,8	98,3	69,2	69,2	73,9	106,8	4,7
- Spotřební daň z tabákových výrobků **)	62,7	62,7	59,4	94,7	65,2	65,2	53,1	81,5	-12,1
- Odvod z elektřiny ze slunečního záření	5,3	5,3	5,0	95,2	5,3	5,3	4,1	77,6	-1,2
Daně z příjmů PO (bez WFT a odvodu z nadměrných příjmů)	131,4	131,4	151,5	115,3	157,2	157,2	201,7	128,3	44,5
Daně z příjmů FO - v tom:	118,8	118,8	123,6	104,1	134,7	134,7	148,8	110,5	14,1
- vybíraná srážkou	19,6	19,6	20,6	104,9	22,5	22,5	28,1	124,9	5,6
- placená plátcí	91,4	91,4	94,1	102,9	105,2	105,2	111,1	105,6	5,9
- placená poplatníky	7,8	7,8	9,0	115,2	7,0	7,0	9,7	138,0	2,7
Daň z neočekávaných zisků (WFT)	0,0	0,0	0,0	.	85,0	85,0	39,1	46,0	-45,9
Odvod z nadměrných příjmů	0,0	0,0	0,0	.	15,0	15,0	18,5	123,5	3,5
Poplatky za uložení odpadů	1,7	1,7	1,7	103,2	1,7	1,7	1,7	101,7	0,0
Odvod za odnětí půdy ze zem půdního fondu	0,4	0,4	0,4	104,2	0,4	0,4	0,6	144,3	0,2
Daň z hazardních her (vč. zrušených odvodů z loterií a VHP)	6,7	6,7	8,0	119,8	7,7	7,7	8,8	114,4	1,1
Ostatní daňové příjmy (dopočet do celku)	6,2	6,2	5,7	91,5	6,4	6,4	4,8	75,1	-1,6
Pojistné na soc. zabezp. a přísp. na st. polit. zaměstn. - z toho:	635,4	635,4	637,7	100,4	688,3	688,3	689,3	100,1	1,0
- Pojistné na důchodové pojištění	568,4	568,4	572,9	100,8	615,8	615,8	616,8	100,2	1,0
Nedaňové a kapitál. příjmy a přijaté transfery	267,6	275,4	197,1	71,6	292,5	320,7	287,4	89,6	-33,2
v tom:									
Kapitoly (mimo kapitol OSFA, SD a VPS) - z toho:	236,3	244,0	163,6	67,0	241,6	269,8	222,5	82,5	-47,3
- Příjmy z EU/FM	193,1	201,7	117,5	58,3	139,2	167,4	174,3	104,1	6,9
- Příjmy sdílené s EU	2,7	2,7	3,2	120,1	2,5	2,5	3,0	120,3	0,5
Kapitola Operace SFA	0,8	0,8	2,1	277,9	0,9	0,9	3,0	325,3	2,1
Kapitola Státní dluh	0,0	0,0	0,0	.	0,0	0,0	0,0	.	.
Kapitola VPS	30,6	30,6	31,3	102,4	50,0	50,0	62,0	124,0	12,0

*) včetně energetických daní a bez odvodu z nadměrných příjmů, jehož skutečný výnos je z hlediska rozpočtové skladby sledován na položce "Příjem z daně z elektřiny"

***) včetně spotřební daně ze zahřívání tabákových výrobků a ze surového tabáku

Výdaje státního rozpočtu leden až prosinec (mld. Kč)	2022				2023				
	Schválený	po změnách	Skutečnost	Plnění (%)	Schválený	po změnách	Skutečnost	Plnění (%)	SK - RpZ
Výdaje celkem	2 053,3	2 061,0	1 984,8	96,3	2 223,0	2 251,1	2 202,6	97,8	-48,5
Běžné výdaje	1 838,1	1 852,6	1 798,8	97,1	2 020,9	2 034,0	1 991,3	97,9	-42,8
v tom:									
Platy a obdobné a související výdaje	153,0	155,8	154,3	99,0	164,3	167,5	165,6	98,9	-1,9
Neinvestiční nákupy a související výdaje - z toho:	127,0	137,4	140,9	102,5	151,8	152,8	149,9	98,1	-2,9
- Výdaje na obsluhu státního dluhu	53,7	51,7	49,7	96,2	69,2	68,9	68,3	99,1	-0,6
- Výdaje na realizaci záruk	0,0	0,0	0,0	.	0,0	0,0	0,0	.	.
Neinvestiční transfery podnikatelům	103,6	122,4	89,1	72,8	74,2	131,9	137,8	104,5	5,9
Neinvestiční transfery neziskovým apod. osobám	18,0	21,2	21,7	102,8	19,1	22,9	23,4	102,2	0,5
Neinvestiční transfery státním fondům - z toho:	49,9	62,3	66,1	106,0	51,5	60,5	54,1	89,4	-6,4
- Neinvestiční transfery SZIF	36,1	39,8	43,5	109,1	33,6	37,0	30,6	82,7	-6,4
Neinv. transfery fondům soc. a veřejného zdrav. poj.	124,8	129,6	129,4	99,9	141,8	140,1	138,7	99,0	-1,4
Neinv. transfery rozpočtům územní úrovně	236,2	243,6	242,9	99,7	248,4	261,3	266,2	101,8	4,8
Neinv. transfery příspěvkovým a pod. organizacím	81,0	85,8	84,0	97,9	84,1	88,2	87,1	98,7	-1,2
Sociální dávky *) - v tom:	775,1	782,5	768,0	98,1	858,1	871,0	868,1	99,7	-2,9
- Důchody	588,3	588,5	588,1	99,9	671,5	685,7	685,2	99,9	-0,5
- Prostředky na podpory v nezaměstnanosti	9,9	10,7	9,8	92,2	9,2	10,4	10,5	100,1	0,0
- Ostatní soc.dávky	109,9	118,2	113,7	96,2	116,7	114,2	112,5	98,5	-1,7
- Státní soc.podpora	66,9	65,2	56,3	86,4	60,7	60,7	60,0	98,8	-0,8
Stavební spoření	4,3	4,3	4,3	100,0	4,4	4,4	4,2	95,3	-0,2
Státní příspěvek na důchodové připojištění	7,6	7,6	7,6	100,0	7,8	7,8	7,5	96,8	-0,3
Odvody vlastních zdrojů EU do rozpočtu EU	60,0	60,0	56,8	94,6	64,5	62,0	58,5	94,4	-3,5
Ostatní běžné výdaje (dopočet do celku)	97,6	39,9	33,6	84,2	150,8	63,4	30,0	47,3	-33,4
Kapitálové výdaje	215,2	208,4	186,0	89,3	202,1	217,1	211,4	97,4	-5,7
v tom:									
Investiční nákupy a související výdaje	32,9	38,2	36,8	96,4	45,4	49,7	43,7	87,9	-6,0
Investiční transfery podnikatelům	16,3	21,9	16,9	77,0	8,5	18,8	22,9	121,6	4,1
Investiční transfery státním fondům - z toho:	100,0	92,5	90,0	97,3	84,0	89,1	84,9	95,2	-4,2
- Investiční transfery SFDI	83,3	79,7	76,7	96,3	75,9	70,6	68,1	96,4	-2,6
Investiční transfery rozpočtům územní úrovně	5,0	17,2	22,3	129,7	10,4	22,3	30,7	137,8	8,4
Investiční transfery příspěvkovým a pod.organizacím	18,3	19,8	12,8	64,6	14,2	20,0	20,9	104,8	1,0
Ostatní kapitálové výdaje (dopočet do celku)	42,7	18,8	7,2	38,5	39,6	17,2	8,3	48,4	-8,9
Saldo hospodaření SR	-375,0	-375,0	-360,4	96,1	-295,0	-295,0	-288,5	97,8	6,5

*) pouze položka rozpočtové skladby 5410 "Sociální dávky", tj. bez souvisejících výdajů, které jsou z hlediska závazných ukazatelů také sociálními dávkami.

Klasifikace deficitu SR

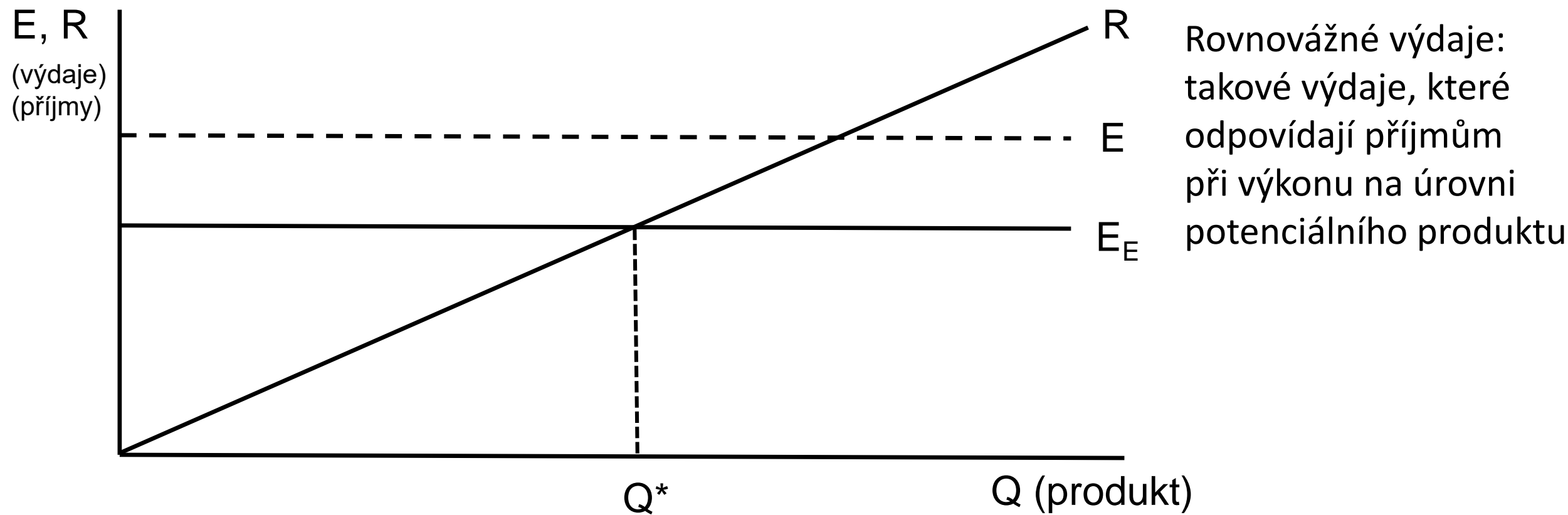
- Deficit vzniká, když jsou výdaje vyšší než příjmy.

- Skutečný deficit obsahuje dvě složky:

Strukturální deficit (výdaje nastavené vyšší než rovnovážné).

Cyklický deficit (pokles příjmů je způsoben poklesem výkonu pod potenciální produkt).

Grafické rozlišení strukturálního a cyklického deficitu

Deficit SR v letech 1993 -2023 v mld. Kč

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1,1	10,4	7,2	-1,6	-15,7	-29,3	-29,6	-46,1	-67,7	-45,7	-109,1

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
-93,7	-56,3	-97,6	-66,4	-20,0	-192,4	-156,4	-142,8	-101,0	-81,3

2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
-77,8	-62,8	61,8	-6,2	2,9	-28,5	-367,4	-419,7	-360,4	-295,0

Zdroj: ČSÚ, Makroekonomické údaje [cit. 2024-04-19]

Nástroje fiskální politiky

- Vestavěné (automatické) stabilizátory – po zavedení působí automaticky na omezování cyklických výkyvů, např. progresivní zdanění, pojištění v nezaměstnanosti.
- Diskreční opatření – jednorázová opatření (zavedení/změna daní, změna ve výdajích) využívaná pro stabilizaci výkonu ekonomiky.
- Čisté daně (daně – transfery) = prostředky, které v rozpočtu zbývají na vládní výdaje (běžné i investiční).

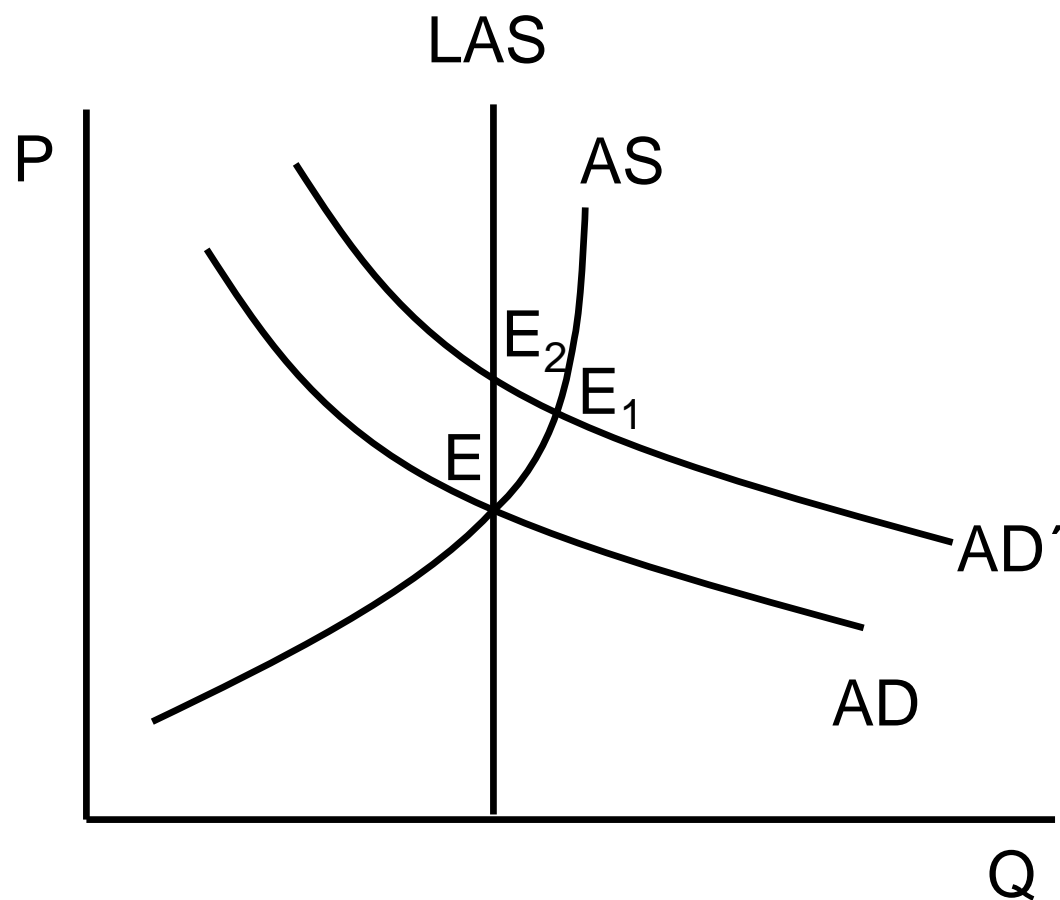

Působení nástrojů FP

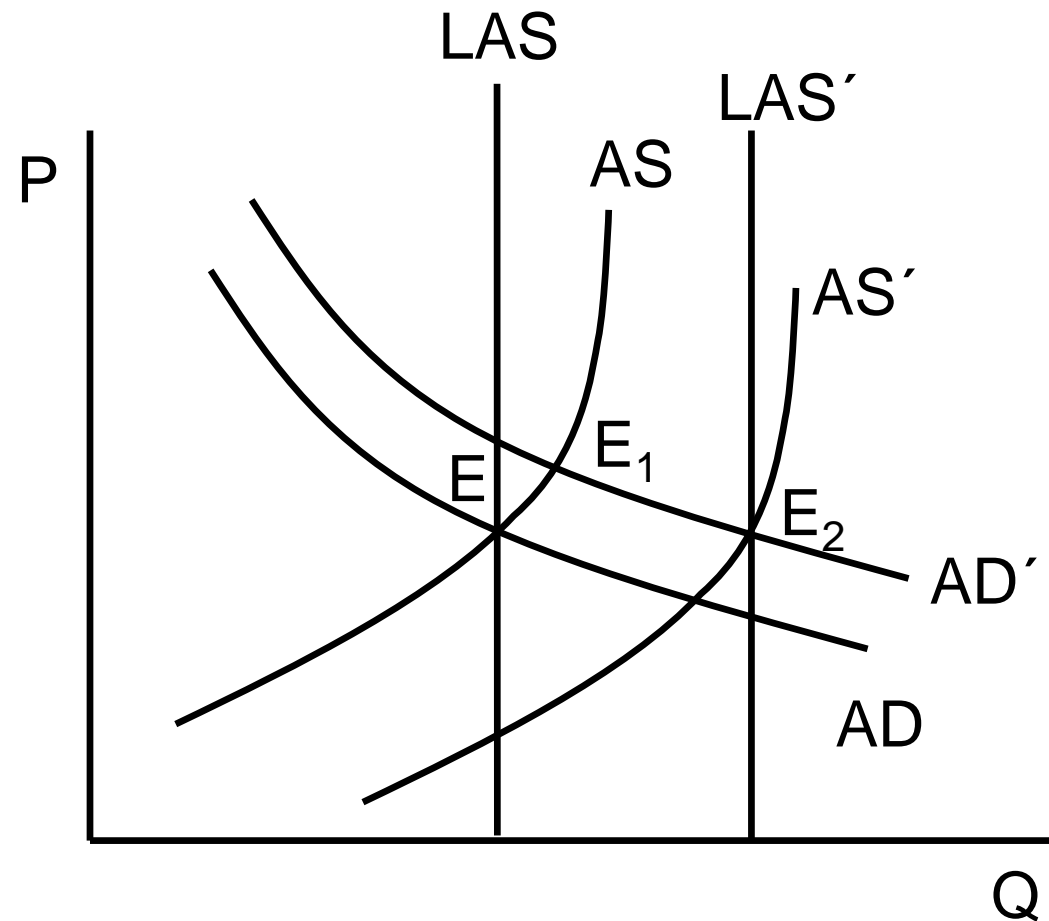
- Nástroje fiskální politiky působí skrze stranu agregátní poptávky.
- Jsou přímo její součástí (G) nebo působí skrze disponibilní důchod (transfery/daně) a ovlivňují spotřební výdaje (C).
- Expanze je stimulací AD (posun nahoru) – dopad se odvíjí od výchozí situace = zda byla ekonomika pod/na/nad potenciálním produktem.

Dopad expanzivní politiky (krátkodobé vs. dl.)

Např. zvýšení vládních výdajů

Např. daňová reforma

Jak nástroje ovlivňují výkon a cenovou hladinu

Nástroj	změna	AD	AS	Výkon	Cen. hl.	Typ HP
G	↑	↑	X	↑	↑	expanze
	↓	↓	X	↓	↓	restrikce
t, T	↑	↓	↓	↓	↑	restrikce
	↓	↑	↑	↑	↓	expanze